

Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane (Soci t  Imp riale de M decine)

“Tesadüfün dünyanın muhtelif yerlerinden alarak Boğaziçi kıyılarında topladığı kişiler arasında yalnızca hekimler ve yalnızca onlar birleşelim dedi”

Fransız donanması hekimlerinden Dr. Rey, 1860.

Türkiye’de kurulan ilk tıp derneği olan Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane, 15 Şubat 1856’da “Soci t  de M decine de Constantinople” adı altında İstanbul’da kurulmuştur. Sultan Abd lmeceid, 29 Ramazan 1272 / 2 Haziran 1856’da cemiyetin kuruluşunu onaylamış, aylık 50 altın lira tahsisat bağlamış ve onu himayesi altına aldığını belirten “Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane-i Osmaniye” adını vermiştir. Ancak Cemiyet, *Osmaniye* sıfatını hiç kullanmamıştır.

Kırım Savaşı sırasında müttelik (İngiliz, Fransız, Sardunya/İtalyan) ordularıyla İstanbul’a gelen tabip ve cerrahlardan bir grup, İngiliz ordusunda görevli Hollandalı Dr. Peter Pincoffs (1815-1872)’un çevresinde toplanmasıyla cemiyetin kuruluş çalışmaları başlamıştır. 40 kişiden oluşan kurucu üyeler arasında Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane’den Dr. K. Karatodori ve İstanbul’da çalışan bazı yabancı sivil hekimler vardır. Cemiyet’in ilk başkanı, Fransız askeri cerrah Lucien Jean Baptiste Baudens (1804-1857) idi. Devlet desteğini sürekli kılmak gayesiyle, üst düzey Osmanlı doktorlarına ilk yıllardan itibaren şeref  yeliği verilmiştir. İlk Türk şeref  yesi (1856), Cemiyet’in Sultan Abd lmeceid tarafından tanınması konusunda yardımcı olan Keçecizade Dr. Fuad Paşa’dır. Hekimbaşı Hayrullah ve Salih Efendiler 1859’da, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Nazırı Arif Bey ise 1861’de şeref  yesi seçilmiştir. Yıllar ilerledikçe Cemiyet’in Türk  ye sayısı artmış ise de, Türk doktorların Cemiyet  yeliğine kabul  1890’lı yıllarda olmuştur. Cemiyet’e “asli  ye” olabilmek için tıp fakültesi, eczacılık okulu veya veterinerlik okulu diplomasına sahip olmak ve bir bilimsel çalışma sunmak şart idi. Cemiyet’in Avrupa  lkelerinde yaşayan çok sayıda “muhabir  ye”si (membre correspondant) bulunmaktaydı.

Cemiyet  yeleri, arada aksamalar olmuş ise de, iki haftada bir toplanmışlardır. Ayrıca önemli kişiler için konferansla düzenlenmiştir: Örneğin, Prof. Virchow ve Langenbeck 25 Nisan 1890’da Cemiyet toplantısına katılmışlardır. Resmii müzakere dili Fransızca’dır. Türkçe, 1918’den itibaren konuşulmaya başlanmıştır. Toplantılarda değişik tıbbi konular görüşülmüş, vakalar ve araştırmalar sunulmuş ve tartişılmış, imparatorluğun ve özellikle İstanbul’un sağlık sorunları ele alınmıştır. Bu sonuncu konuları incelemek için komisyonlar kurulmuş ve hazırlanan raporlar Osmanlı yöneticilerine iletilmiştir. Cemiyet’teki bu toplantıların zabıtları, Osmanlı İmparatorluğu’nda çalışan hekimlerin yazdığı tıbbi makaleler, Avrupa tıp dergilerinden alınan bilimsel yazılar ve tıbbi yenilikleri konu alan haberler cemiyetin yayın organı olan *Gazette M dicale d’Orient*’da (ilk sayı Nisan 1857) yaklaşık 70 yıl boyunca düzenli olarak yayımlanmıştır. 1911 yılından itibaren derginin kapağına Arap harfleriyle *Şark Tıb Mecmuası / Şark Tabib Gazetesi* adı yazılmıştır. Bu dergi, Türkiye’de yayımlanan ilk tıp dergisi olmamakla birlikte, en uzun süre yayımlanan tıp dergisidir ve İmparatorluk içinde tıbbi bilgi alışverişini sağladığı gibi, Avrupa’dan tıp bilgisinin Osmanlı’ya aktarılmasına hizmet etmiştir.

Cemiyet  yeleri, “şapkasız hekimler” olarak niteledikleri kırık ı- ıkık ı, kulun  u, kehhal, fitk ı, gibi, m tetabbib ve ehliyetsiz cerrahların (empiriques)  alışmalarına şiddetle karşı çıkmış, İstanbul’da pis sularının karıştığı derelerin ıslahının gerekliliği, salgın hastalıklar, aşılama gibi çeşitli konuları cemiyet toplantılarında gündeme getirerek halk sağlığını tehdit eden sorunlara dikkati çekmişlerdir. Cemiyet, Osmanlı sağlık kurumlarına genellikle eleştirel yaklaşmıştır. En çok eleştirilen kurumların başında Mekteb-i Tıbbiye-i

Şahane gelmektedir. Bu eleştirilerin bir kısmı belli ayrıcalıkları korumak için yapılmış ise de, aralarında haklı olanları vardır. Çoğu devlet memuru olmayan Cemiyet üyelerinin eleştirel bakışı gündeme getirmesi ve yayımlaması, Tıbbiye'nin (askeri ve mülki) önemli bir eksiğinin tamamlanması sayılmalıdır.

Cemiyet 1857 yılından başlamak üzere bir tıp ödülü ihdas ederek, Osmanlı imparatorluğunun sağlık coğrafyası üzerinde yapılacak çalışmaları desteklemiştir. Sonraki yıllarda Pierre Apéry (1903), Zambako Paşa (1912) ve A. Çolak ailesinin (1946) ihdas ettiği ödüller de derneğin seçtiği çalışmalara verilmiştir. Cemiyet, kuruluşundan itibaren bir kütüphane oluşturmaya önem vermiş, üyeleri içinden kütüphane sorumlusu atamış ve bu sorumlu, yönetime düzenli olarak rapor sunmuştur. Oldukça zengin olduğu bilinen kütüphanesi zamanla dağılmış ve günümüze ulaşmamıştır.

Cemiyet'in adı 1925 yılında Türk Tıp Cemiyeti (sonra Türk Tıp Derneği) olarak değiştirilmiştir. Derneğin dergisi, 1935 yılında Osman Şerafettin'in cemiyet başkanlığına seçilmesiyle Türkçe olarak (*Türk Tıp Cemiyeti Mecmuası*, sonra *Türk Tıp Derneği Dergisi*) ve Fransızca özetler ile yayınına yeniden başlamıştır. 1945'te İngilizce özetler de eklenmiştir. Türk Tıp Cemiyeti 1956 yılında kuruluşunun 100. yılını kutlamıştır. Türk Tıp Derneği'nin 130. ve 140. kuruluş yılları da yayınlarla kutlanmıştır.

Kaynaklar: *Cinquantenaire de la Société Impériale de Médecine de Constantinople / Dersaadet Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane'nin Ellinci Sene-i Devriyesi* (1856-1906). Constantinople 1908; *Türk Tıp Cemiyeti Mecmuası* - 100 üncü Yıl Özel Sayısı, Yıl (c.) 22, 2 Haziran 1956, 470+XII sayfa; Süheyl Ünver ve Bedi N.Şehsuvaroğlu, *Türk Tıp Cemiyeti – Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane 1856-1956*. İstanbul 1956; H.Hüsrev Hatemi ve Aykut Kazancıgil, “Türk Tıp Cemiyeti (Derneği) Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane ve Tıbbın Gelişmesine Katkıları,” *Osmanlı İlmî ve Meslekî Cemiyetleri*. İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1987, s.111-119; E.Kadri Unat, Osmanlı Devleti'nde Tıp Cemiyetleri, *Osmanlı İlmî ve Meslekî Cemiyetleri*. İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1987, s. 85-110; N. Tekül, H. Hatemi, *Türk Tıp Derneği (Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane) 130. Kuruluş Yılında*, İstanbul, 1986 (*1997'de 140. Yılı*, Değişmemiş İkinci Baskı, İstanbul, 1997); Feza Günergun & Nuran Yıldırım, “Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane'nin Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'ye Getirdiği Eleştiriler (1857-1867)”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, c.III, sayı 1, 2001, s.19-63.

Derleyen F. Günergun